

Η μουσικοχορευτική παράδοση της «Χώρας Μετζόβου»

Τζαλονίκου Μαριλένα

Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής – Χοροδιδάσκαλος

- Σημειώσεις εισήγησης -

10^ο Σεμινάριο
Ελληνικών
Παραδοσιακών
Χορών
«ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΦΙΝΟΣ»

Λακμος
ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ
ΜΕΓΑΛΟΥ
ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ

18^ο Δημοτικό Σχολείο
26
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ
ώρα • 9:30πμ - 6:30μ.μ.

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ:
Βασίλειος Κορφής • Εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής, Χοροδιδάσκαλος,
Διδακτική προσέγγιση χορών της Κύθνου
Μαριλένα Τζαλονίκου • Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, Χοροδιδάσκαλος
Χοροί της «Χώρας Μετζόβου» (Μέτσοβο, Ανήλιο,
Μηλιά, Παναγία-Κουτσοφλιανή)

**Συνάντηση
Παραδοσιακών Ήχων**
ΚΥΚΛΑΔΕΣ:
Ορχήστρα ΝΙΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ
ΗΠΕΙΡΟΣ:
Ορχήστρα ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΜΕΤΣΟΒΙΤΗ

ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ
ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΜΕΓ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ
Λακμος
Χήτος Luxury Hall
Ωρα 9:00μμ

Πληροφορίες:
6942 404963 • 6977 839499
www.lakmos.wordpress.com

Ηπειρώτικα
αυγά

πίνδος
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ

Μέτσοβο, 2019

Η μουσικοχορευτική παράδοση της «Χώρας Μετσόβου»

Μεθοδολογία:

Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται σε έρευνα 20 και πλέον ετών στην περιοχή του Μετσόβου και των γύρω χωριών, η οποία συνεχίζεται έως και σήμερα. Στόχο έχει την καταγραφή και την ανάδειξη της μουσικοχορευτικής παράδοσης της περιοχής του Μετσόβου από "ίθαγενείς" - ντόπιους κατοίκους στο "πρωτόγονο" και εκτός αυτού πεδίο. Το πεδίο έρευνας αποτελεί το Μέτσοβο και τα χωριά Μηλιά, Ανήλιο, Παναγία και Μαλακάσι ενώ συνεχίζεται η έρευνα στα χωριά Ανθοχώρι και Βοτονόσι, τα ευρήματα των οποίων θα παρουσιαστούν σε μελλοντική εργασία. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι αυτή της επιτόπιας έρευνας, της επιστήμης της εθνομολογίας με εργαλεία τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, την παρατήρηση, τη συμμετοχική παρατήρηση, τις συνεντεύξεις, τη βιντεοσκόπηση και την ηχογράφιση συνεντεύξεων, εθίμων, γλεντιών και γάμων με την ανάλυσή τους.

Άδεια Χρήσης

Απαγορεύεται ρητά η οποιαδήποτε χρήση, αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, μετάφραση, τροποποίηση, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά του περιεχομένου της εισήγησης χωρίς την άδεια του συγγραφέα ή την αναφορά του ως βιβλιογραφία.

«Χώρα Μετζόβου»

Η περιοχή του Μετσόβου από τα μέσα του 17ου αιώνα, υπάγεται από τους Οθωμανούς σε ειδικό φορολογικό - διοικητικό καθεστώς και συγκροτεί έξι ορεινούς οικισμούς. Σε διάφορα διοικητικά έγγραφα, που διασώζονται από τον 18ο αιώνα και μετά, η περιοχή αναφέρεται ως «Χώρα Μετζόβου» ή ως «Χώρα Μετζόβου ομού με μαχαλάδες». Η λέξη Χώρα προσδιορίζει τον οικισμό του Μετσόβου (Αμίτζιου στη βλαχική) ενώ η λέξη μαχαλάδες τους οικισμούς Μαλακάσι (Μαλακάσου), Κουτσούφλεανη (νυν Πλατάνιστος), Μηλιά (Αμέρου), Ανήλιο (Νκιάρε), Βοτονόσι (Βουτουνόσου) και τον οικισμό Ντερβεντίστα (νυν Ανθοχώρι) τον οποίο οι κάτοικοι εγκατέλειψαν αργότερα. Ιστορικά, η «Χώρα Μετζόβου» βασίστηκε σε μία ήδη υπάρχουσα γεωγραφική και διοικητική ταυτότητα της περιοχής, η ίδρυση της οποίας χρονολογείται στο 1659.

Πολλοί συγγραφείς υποστήριξαν ότι η λέξη *Μέτσοβο* προέρχεται από το σλάβικο *Μετσο-* και *-όβο* που σημαίνει αντίστοιχα *αρκούδα* και *χωριό*, ετοιμολογία την οποία έχουν υιοθετήσει και οι κάτοικοι της περιοχής. Σύμφωνα με τον ιστορικό Στέργιο Λαϊτσο, το *Αμίντσι(τζι)ου* και *Μέτσοβο* έχουν κοινό έτυμο, είναι ταυτόσημες και σημαίνουν **οδικός σταθμός**. Σύμφωνα με τον ίδιο, αρκετές περιοχές οι οποίες βρίσκονται επάνω στη παλαιά Εγνατία όπου διάβαιναν τα στρατεύματα των Ρωμαίων, έχουν παρόμοια ονομασία καθώς υπήρχαν επάνω στην οδό πολλοί σταθμοί με σκοπό την ανάπαυση και τον ανεφοδιασμό.

Αν και το Μέτσοβο κατείχε την οικονομική, εδαφική και δημογραφική πλεονεξία, οι αποφάσεις λαμβάνονταν από την κοινή συνέλευση της Χώρας και των Μαχαλάδων, οι οποίοι διέθεταν ίδια κοινοτική γη και αρχικά δική τους κοινοτική αρχή. Η γεωγραφική ζώνη που συγκροτούσε την Χώρα Μετσόβου αποτέλεσε για πολλούς αιώνες ενιαία γεωγραφική, διοικητική και εκκλησιαστική περιοχή, ανεξάρτητα από τις μεταβολές που δέχτηκε το φορολογικό και πολιτικό της καθεστώς ιδίως κατά τον 19ο αιώνα. Σημαντικός παράγοντας που ένωνε τους κατοίκους της αποτέλεσε η κοινή εκκλησιαστική αρχή.

Το δύσβατο ορεινό ανάγλυφο καθιστούσε τους χειμερινούς μήνες, την επικοινωνία του οικονομικού – οικιστικού περιβάλλοντος της Χώρας που είχε δημιουργηθεί, δύσκολη. Συγχρόνως, η συχνή επαφή των πληθυσμών που μοιράζονταν την ίδια κοιλάδα

διαμόρφωσε μία οικονομική και κοινωνική αλληλεπίδραση. Αναπτύχθηκαν ζητήματα αναδιανομής του χώρου με σκοπό την κατανομή του, των πόρων και των συναλλαγών, δράσεις οι οποίες διαμόρφωσαν τα ετερογενή και ομοιογενή στοιχεία μεταξύ των κοινοτήτων σε όλους τους τομείς.

Κατά την οθωμανική κυρίως περίοδο οι επαγγελματικές δραστηριότητες αλλά και οι ασχολίες των κατοίκων εξαρτώνται τόσο από τα γεωλογικά και εδαφικά χαρακτηριστικά του τόπου, κυρίως από την κτηνοτροφία και την υλοτομία αλλά και την βιοτεχνική παραγωγή με εμπορικές δραστηριότητες.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η κάθε κοινότητα δρούσε αυτόνομα και σε σχέση με την οθωμανική εξουσία και οι φορείς του κάθε οικισμού ήταν ανεξάρτητες μεταξύ τους. Οι ομοιότητες των κοινοτήτων σε πολιτισμικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο δομών έχουν να κάνουν με την παλαιότερη κοινή κληρονομιά τους αλλά και με το δίκτυο σχέσεων των ανθρώπων το οποίο καθόρισε και διατήρησε την πολιτισμική τους ταυτότητα. Το ισχυρό αυτό δίκτυο έχει δύο χαρακτηριστικά στα οποία αφορούν πρώτον την ενδογαμία αρχικά μεταξύ των μακρινών συγγενών («για να μη φύγει η περιουσία από το σόι»), μεταξύ των μαχαλάδων του κάθε χωριού (διατήρηση κοινωνικής τάξης) και μεταξύ των χωριών της Χώρας Μετζόβου («όχι σε ξένο» - διαφορετικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά) και δεύτερον τη διατήρηση της κοινής ταυτότητας με τις μετακινήσεις των κτηνοτρόφων μέσω αφανών δρόμων μεταξύ των πληθυσμών και μετεγκαταστάσεις μεμονωμένων ατόμων ή οικογενειών σε τόπους ομογενών.

Χωροταξία

Η «Χώρα Μετζόβου» βρισκόταν όπως και σήμερα ανάμεσα σε σημαντικές οδικές αρτηρίες οι οποίες συνόρευαν με άλλες πολιτισμικές κοινότητες και συχνά αντάλλαζαν πολιτισμικά στοιχεία λόγω των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων. Παράλληλα διατηρούσε κοινά χαρακτηριστικά στη δομή και τη δράση στη ζωή των κατοίκων της. Η κοιλάδα της Κρανιάς μετά τη Μηλιά οριοθετεί τη «Χώρα Μετσόβου» προς τη Μακεδονική πλευρά. Ανατολικά προς την πλευρά της Θεσσαλίας με την παλαιά Κουτσούφλιανη (νυν Πλατάνιστος) και το Μαλακάσι. Μέσα από τα κοινοτικά εδάφη του Μαλακασίου περνούσε ο ανατολικός άξονας του περάσματος Ζυγού όπου ακόμη και σήμερα είναι φανερά τα χαλάσματα χανιών που χρησιμοποιούσαν οι ταξιδιώτες για να περάσουν στη Θεσσαλική έκταση. Σε αυτό το σημείο βρίσκεται το σύνορο της Χώρας στη Παναγία του Λιμποχόβου ,

μοναστήρι το οποίο διατέλεσε προσκυνηματικό σημείο για τους κατοίκους της. Νότια η Χώρα συνορεύει με χωριά στα οποία διακρίνουμε κοινά πολιτισμικά στοιχεία όπως το Μποροβίκο, νυν Αμπελοχώρι και με χωριά του Ασπροποτάμου όπως η Καλομοίρα. Από τον Ασπροπόταμο και το Χαλίκι («*Ασπροπόταμος*»: σχέδιο το οποίο χρησιμοποιείται ως κεντρικό θέμα στα υφαντά της «*Χώρας Μετζόβου*») περνούσαν τους χειμερινούς μήνες στη Θεσσαλία οι κτηνοτρόφοι του Ανηλίου. Νοτιοδυτικά, η «*Χώρα Μετζόβου*», συνορεύει κατά μήκος του Μετσοβίτικου ποταμού με το χωριό Δερβεντίστα νυν Ανθοχώρι το οποίο κατά τον 18^ο αιώνα ήταν οικισμός της Χώρας στον οποίο κατοικούσαν επίσης από βλάχους μόνο κατά την πρώιμη οθωμανική περίοδο όπου και καταστράφηκε από τους δεύτερους, καθώς και με το Προσγκόλι νυν Μικρό και Μεγάλο Περιστέρι. Βόρεια το σύνορο της Χώρας είναι αυτό του χωριού της Χρυσοβίτσας και Βορειοανατολικά με την κοιλάδα της Βωβούσας και τα χωριά Γρεβενίτι και Φλαμπουράρι.

Τέλος, το προνομιακό καθεστώς σε συνδυασμό με τη θέση της Χώρας Μετζόβου βοήθησε στην ευημερία της περιοχής καθιστώντας την πόλο έλξης κυρίως μεταπολεμικά με κύρια την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

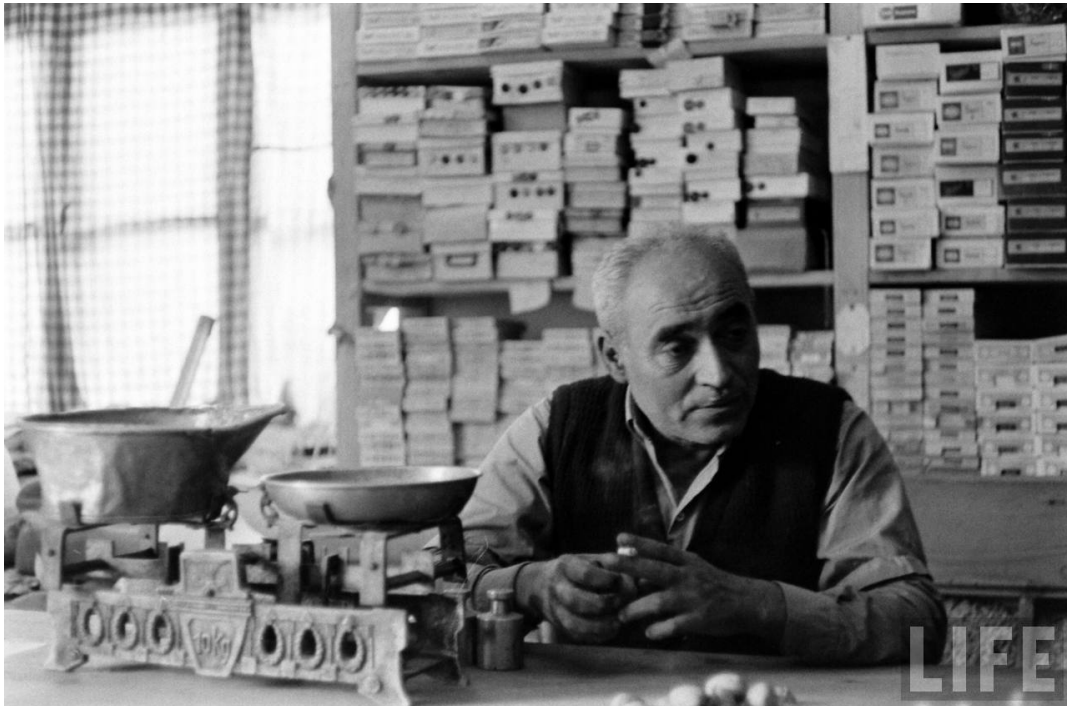
Μετσοβο: Μαχαλάδες – Τάξεις – Ασχολίες

Σύμφωνα με τον Δασούλα (2019) απογραφές του 1961, 1991 και τις περιγραφές του Leak κατά το 1700, μπορούμε να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις ασχολίες και τις επαγγελματικές δραστηριότητες. Τα 45% των εδαφών της Χώρας Μετσόβου αποτελούνταν από βοσκοτόπια και τα 42% από δασικές εκτάσεις. Τα 4,4% αποτελούν τη γεωργική γη από την οποία αυτοσυντηρούνταν οι κάτοικοι της περιοχής παράγοντας μία μικρή ποσότητα δημητριακών, κριθάρι, σίκαλη και σιτάρι η οποία δεν έφτανε βέβαια να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων και των ζώων τους. Κατά καιρούς καταγράφονται αμπελώνες, λαχανόκηποι, ζευγαρολίβαδα, παραγωγή αραβοσίτου και πατάτας. Σύμφωνα με στοιχεία της εποχής κάθε οικία διέθετε αγρό, κήπο και αμπέλι.

Στην κοιλάδα του Πηνειού και στα χωριά Μαλακάσι και Παναγία το έδαφος ήταν περισσότερο εύφορο γι' αυτό και παρατηρείται μειωμένη κινούμενη κτηνοτροφία. Οι κάτοικοι ασχολούνται με την καλλιέργεια της γης, αυτοσυντηρούνται με αυτόν τον τρόπο και έχοντας πλεονασματική καλλιέργεια τροφοδοτούν την υπόλοιπη περιοχή αλλά και μεταβαίνουν στην περιοχή των Τρικάλων να πουλήσουν την πραμάτεια τους.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα πρότυπα των κατοίκων της «Χώρας Μετσόβου», ο πληθυσμός της συγκροτούσε τις εξής τρεις κοινωνικές τάξεις, όπως είναι καταγεγραμμένες σε σημειώσεις λογίων της περιοχής: έχουμε λοιπόν την τάξη των «αρχόντων» ή *αρχόντζι* στη βλαχική, την τάξη των *κυρατζήδων* ή *βίνιτσι*, και την τάξη των κτηνοτρόφων ή *άλγκι* ή *γκιζάρι*. Οι λέξεις *βίνιτσι* και *άλγκι*, *σκούροι μπλε* και *άσπροι* αντίστοιχα, χαρακτηρίζουν τις δύο αυτές τάξεις από το χρώμα των ενδυμάτων που φορούσαν. Η τάξη των αρχοντάδων δραστηριοποιούνταν κυρίως εμπορικά. Αποτελούσαν τον πλούτο της Χώρας και κατείχαν την εξουσία. Μέσα σε αυτούς περιλαμβάνονται και οι μεγαλύτεροι τσελιγκάδες της περιοχής. Οι δύο επόμενες τάξεις διαφοροποιούνταν κυρίως στις οικονομικές δομές. Οι *άλγκι* αποτελούσαν την μετακινούμενη κτηνοτροφία ενώ η τάξη των *βίνιτσι* περιελάμβανε τους αγωγιάτες - κυρατζήδες, τους γεωργούς, τους βιοτέχνες και τους τεχνίτες, καθώς και όσους συντηρούσαν οικιακή κτηνοτροφία με σκοπό την αυτοσυντήρηση της οικογένειας. Ο Leak στο τέλος του 19^{ου} αιώνα αναφέρει ότι πολλοί άντρες της περιοχής δουλεύουν ως εργάτες, τεχνίτες και μαγαζάτορες σε μέρη της Τουρκίας, της Ουγγαρίας, Ρωσίας ή τη Μεσόγειο οι οποίοι επισκέπτονταν τις οικογένειές τους το καλοκαίρι ή και πιο σπάνια. Καταγράφονται επίσης μπουλούκια τεχνιτών οικοδόμοι και ξυλογλύπτες που συχνά ταξίδευαν για τις ανάγκες της εργασίας τους.

Μαχαλάδες :

Σε παλαιά έγγραφα του Μετσόβου καταγράφονται δύο κύριοι μαχαλάδες. Ο Μαχαλάς των *σούσιανι*, (*επάνω μαχαλάς*) και ο μαχαλάς των *γκιόσιανι* (*κάτω μαχαλάς*). Τον πρώτο μαχαλά επέλεγαν οι δύο πρώτες κοινωνικές τάξεις να κατοικούν, ενώ η τάξη των *βίνιτσι* με τους χειροτέχνες κατοικούσε στον κάτω μαχαλά. Κατοίκηση από τον έναν μαχαλά στον άλλον, σημειώνεται λόγω των γάμων από τάξη σε τάξη, των αγορών για οικοδόμηση που προέκυπταν και την απόκτηση περιουσίας.

Πληθυσμός :

Από τις μαρτυρίες του 1735 από τον «*Κώδικα της Χώρας Μετσόβου*» του Γεωργίου Πλατάρη, ο πληθυσμός της Χώρας απαριθμούσε 466 οικογένειες οι οποίες διανέμονταν ως εξής: Μέτσοβο: 347, Μηλιά: 38, Ανήλιο: 32, Μαλακάσι: 32, Κουτσούφλιανη: 12 και Βοτονόσι: 5 οικογένειες. Έως τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ο πληθυσμός της Χώρας θα υπερτριπλασιαστεί κυρίως στο Μέτσοβο. Το 1850 το Μέτσοβο μαζί με το Ανήλιο αριθμούσε τους 5.100 κατοίκους. Στις αρχές του 2^{ου} αιώνα το Μέτσοβο βιώνει μία πληθυσμιακή παρακμή η οποία οφείλεται κυρίως στην νέα τάση τεχνολογικής και οικονομικής πραγματικότητας. Πολλοί από τους εμπόρους της περιοχής στράφηκαν σε

αγροτικές αγορές της Θεσσαλίας ή σε επαγγελματικές δραστηριότητες στην Αθήνα και στα Ιωάννινα ενώ μειώθηκε σταδιακά η ασχολία της κτηνοτροφίας. Παρόλα αυτά, μεγάλο μέρος των κατοίκων της περιοχής επέμεναν στις παραδοσιακές τους αγροτικές ασχολίες και κατέστησαν τον τόπο μία από τις πολλές περιπτώσεις επιτυχημένου ορεινού μοντέλου επιβίωσης. Οι κάτοικοι των γύρω χωριών και πολύ περισσότερο του Ανηλίου και της Μηλιάς έκαναν στροφή στην υλοτομία, τις ξυλουργικές εργασίες και στις αρχές του 2^{ου} αιώνα έχουμε σχεδόν συνολική απασχόληση μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων βαρελιού, κυψελών και λαϊκής τέχνης διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο τον μόνιμο πληθυσμό των χωριών. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι οι κάτοικοι της Μηλιάς μετά το 1947 όπου το χωριό κάηκε, φιλοξενήθηκαν για 3 χρόνια στα σπίτια Μετσοβιτών. Πολλοί από τους κατοίκους επέστρεψαν ξαναχτίζοντας το χωριό από την αρχή, ενώ άλλοι παρέμειναν στο Μέτσοβο. Μεγάλη μάζα Μηλιωτών αποίκισαν στο Τορόντο του Καναδά αναζητώντας μία καλύτερη ζωή όπου σήμερα οι ομογενείς Μηλιώτες έχουν φτάσει τον αριθμό των κατοίκων του χωριού.

Ευεργέτες :

Το Μέτσοβο αποτελεί κοιτίδα σημαντικών Ελλήνων και μεγάλων ευεργετών του έθνους, όπως ο Νικόλαος Στουρνάρας, η Ελένη Τοσίτσα, ο Μιχαήλ Τοσίτσας και ο Γεώργιος Αβέρωφ, οι οποίοι κατάφεραν να κάνουν γνωστό το Μέτσοβο πανελληνίως. Η μεγαλύτερη συμβολή προσώπων ήταν η δημιουργία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Εξέχουσα, πιο σύγχρονη προσωπικότητα ήταν ο Ευάγγελος Αβέρωφ. Σήμερα το Ίδρυμα Αβέρωφ Τοσίτσα διευθύνει σημαντικές πολιτισμικές δομές (μουσείο, τυροκομείο, οινοποιείο, πινακοθήκη κ.α.) οι οποίες συμβάλουν στην τοπική οικονομία, πολιτισμική κουλτούρα και ανάπτυξη του τουρισμού.

Γεώργιος Αβέρωφ (1815–1899), επιχειρηματίας και ευεργέτης

Ευάγγελος Αβέρωφ (1910–1990), πολιτικός

Δημήτριος Ζαμάνης, επιχειρηματίας, δωρητής και υποστηρικτής της Φιλικής Εταιρείας

Νικόλαος Ζερζούλης ή Τζαρτζούλης (1710-1773), λόγιος και ιδρυτής αρκετών ελληνικών σχολείων

Αναστάσιος Σαμώσης (1806-1886)[5], αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης και μετέπειτα μεγαλοκτηματίας στην περιοχή του Αग्रινίου

Νικόλαος Στουρνάρας, εθνικός ευεργέτης

Μιχαήλ Τοσίτσας, εθνικός ευεργέτης

Αδάμ Τσαπέκος, λόγιος

Δημήτρος Ύπατρος, σημαντικό στέλεχος της Φιλικής Εταιρείας

Και ο Άγιος Νεομάρτυρας **Νικόλαος ο Μπασδάνης**

«Γυναίκα Μετσοβίτισσα» – «Μίτζιανα»

Σε όποια τάξη και αν μεγάλωνε ή παντρευόταν η Μετσοβίτισσα γυναίκα, η κύρια ασχολία της ήταν ο αργαλειός. Σήμερα υπάρχουν ακόμα υφάντριες που υφαίνουν για να «στρώσουν» το σπίτι τους αλλά και για εμπόριο εντός και εκτός Μετσόβου. Οι περισσότερες γυναίκες “έβαζαν” στον αργαλειό της κόρες τους πολύ νωρίς, πριν ακόμη τελειώσουν το δημοτικό όπου συχνά ήταν και η τελευταία βαθμίδα που παρακολουθούσαν. Συχνά συναγωνιζόταν για την ομορφιά και τα σχέδια που θα χρησιμοποιούσαν. Η ύφανση είχε ως κύριο σκοπό το στρώσιμο του σπιτιού και την ετοιμασία της προίκας η οποία μέχρι και το 2000 μεταφερόταν από νεαρά κορίτσια στην πλάτη τους στο νέο σπίτι. Γυναίκες οι οποίες δεν έμαθαν ή δεν έκαναν αργαλειό παράγγελλαν από σπουδαίες υφάντριες στρωσίδια για τις κόρες τους μετατρέποντας την πρακτική της ύφανσης σε είδος εμπορικής συναλλαγής.

Μεταπολεμικά, και με την άνθηση του τουρισμού στο Μέτσοβο, η χρήση της ύφανσης πήρε επιχειρηματικές διαστάσεις. Πολλές από τις υφάντριες πουλούσαν τα υφαντά τους σε τουριστικά μαγαζιά ή κατευθείαν σε τουρίστες.

Ο χορός στη «Χώρα Μετσόβου»

Τόσο στο Μέτσοβο όσο και στους υπόλοιπους “μαχαλάδες” της «Χώρας Μετσόβου» οι κάτοικοι χορεύουν με αφορμή τα γεγονότα της ζωής τους, θρησκευτικές γιορτές, όπως και σε γλέντια σε κλειστούς χώρους (καφενεία, ταβέρνες κ.α.) ακολουθώντας τον «κύκλο του χρόνου» και τον «κύκλο της ζωής» των ανθρώπων. Αντίστοιχα, οι περιστάσεις κατατάσσονται σε τελετουργικές και μη τελετουργικές, ο διαχωρισμός των οποίων εξαρτάται από το τυπικό πλαίσιο κανόνων συμπεριφοράς όσων παίρνουν μέρος σε αυτές.

Στα **πανηγύρια**, τα όργανα “έβγαιναν” μόνα τους στην εκκλησία. Αρχικά ξεκινούσε ο χορός με τις γυναίκες και τα ελεύθερα κορίτσια, με τον «*χορό των κοριτσιών*» (αναλύεται παρακάτω) και αργότερα έμπαιναν και οι άντρες όπου χόρευαν “κεφάλι” με τις γυναίκες συγγενείς με τη συνοδεία οργάνων.

Στους **γάμους**, όπου υπάρχει αυστηρό εθιμοτυπικό, “παίρνουν” τα όργανα οι συγγενείς του γαμπρού από τη πλατεία ή το κεντρικό καφενείο του χωριού και με αυτόν τον τρόπο ξεκινάει ο γάμος παίζοντας την πατινάδα. Στην περιοχή ακούγεται η πατινάδα της νύφης, η πατινάδα για τα προικιά και άλλα δρομικά τραγούδια. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση «μπάτε τάμπανα» που σημαίνει «ακούγεται το νταούλι» όπου με αυτόν τον τρόπο σηματοδοτείται η έναρξη του γάμου. Οι κάτοικοι του Μετσόβου βγαίνουν στις γειτονίες να δούνε την πατινάδα ενώ οι καλεσμένοι πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού ή της νύφης αντίστοιχα κρατώντας συγκεκριμένη σειρά στην πορεία – πατινάδα κατά σόι (ταϊφάς).

Τα όργανα

Τα όργανα αποτελούνται από το κλαρίνο, το βιολί, το λαούτο, το ντέφι και το νταούλι. Υπάρχουν θύμησες αλλά και ηχογραφήσεις όπου ακούγεται και ακορντεόν. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το νταούλι χρησιμοποιείται σε εξωτερικό χώρο ενώ το ντέφι σε εσωτερικό. Το νταούλι επιμένει στη χρήση του κυρίως στην πρακτική του γάμου. Παλαιότερα, καθ’ όλη τη διάρκεια του γλεντιού τραγουδούσαν όλα τα μέλη της ορχήστρας ενώ σήμερα αυτό συμβαίνει μόνο στις πατινάδες. Σήμερα, για το τραγούδι υπάρχει επιπλέον τραγουδιστής ο οποίος πολλές φορές είναι ο λαουτιέρης. Οι οργανοπαίκτες κατάγονται συνήθως από μουσικές οικογένειες και μεταφέρουν τις μελωδίες και τους

σκοπούς από γενιά σε γενιά. Κομπανίες προηγούμενων πρόσφατων γενεών ήταν του Στέργιου Τσούτσου γνωστός και ως Μάσιος, και η κομπανία του Αυγέρα Μπάου και του Γιασιά. Σήμερα γνωστές κομπανίες είναι του Αποστόλη Μετσοβίτη Νίκου Μπάου, Κώστα Μπάου, Προκόπη Μπάου και του νεότερου Χρήστου Σιούλα με τους λαουτιέρηδες και τραγουδιστές Στέργιο Μπάο, Μιχάλη Μετσοβίτη, Αντρέα Μπάο, Νίκο Μπάο. Βιολί τον Κώστα Παιξομάτη και τον Βασίλη Αβραάμ και στα κρουστά τον παλαιότερο Σωτήρη Μπάο, Στεργιο Αβραάμ και τους νεότερους Γκαούτσο Παναγιώτη και Λευτέρη Μπάο. Στην Παναγία, το Μαλακάσι και τη Μηλιά υπάρχουν ντόπιοι οργανοπαίκτες όπως η κομπανία του Ντούκου και του Σίττα. Παλαιότεροι ήταν ο Δημητρούλας και ο νεότερος Δημήτρης Μπενέκος. Στο Ανήλιο, γνωστή κομπανία είναι αυτή του Κώστα Παΐλα.

Χαρακτηριστικά του χορού :

Διάταξη: Σήμερα στον χορό συναντάμε το διπλοκάγκελο, με τους άντρες έξω και τις γυναίκες μέσα. Φωτογραφία του 1978 μας δείχνει μια άλλη πραγματικότητα της εποχής εκείνης. Ο χορός που πραγματοποιείται στην Αγία Τριάδα είναι μονοκάγκελο με τους άντρες να προηγούνται και τις γυναίκες να ακολουθούν. Οι παλαιότεροι δεν θυμούνται μαρτυρίες εκείνης της εποχής από τους γονείς τους σε σχέση με την αλλαγή. Θυμούνται μόνο τον «χορό των κοριτσιών», «κόρου φιάτιλор» σε κλειστό κύκλο, «χωρίς αρχή και τέλος». Κατά την εξέλιξη του χορού δεν βλέπουμε πλέον κλειστό κύκλο.

Λαβή: Κύρια λαβή για τους άντρες είναι «από τα χέρια» με λυγισμένους αγκώνες για όσους βρίσκονται στις πρώτες θέσεις του χορού. Οι άντρες οι οποίοι βρίσκονται στις πιο πίσω θέσεις παρατηρείται να έχουν τα χέρια τους κατεβασμένα. Οι άντρες αλλάζουν λαβή σε χορούς της περιοχής τύπου “χασαποσέρβικα” και η λαβή είναι «από τους ώμους». Οι γυναίκες πιάνονται μεταξύ τους με λαβή «αγκαζέ». Επίσης, όταν οι γυναίκες «είναι ντυμένες» (έκφραση που σημαίνει ότι είναι ντυμένες με τη παραδοσιακή Μετσοβίτικη φορεσιά), βλέπουμε να έχουν το αριστερό τους χέρι κάτω από την ποδιά. Εκεί το έβαζαν και τον χειμώνα για να μένουν ζεστά τα χέρια τους. Η πρωτοχορεύτρια έχει το χέρι της, στη μέση, ή ψηλά. Στον χορό των κοριτσιών θα δούμε παλαιές πρωτοχορεύτριες να έχουν το χέρι τους προς τα κάτω ακουμπώντας το σώμα τους ενώ κρατάνε μαντήλι.

Ο χορός στη «Χώρα Μετσόβου» στον κύκλο του χρόνου:

Χορό στο Μέτσοβο είχαμε τις απόκριες στις πλατείες και τους δρόμους, της Ζωοδόχου πηγής στο ομώνυμο μοναστήρι «Κιάτρα Ρόσια», του Αγίου Πνεύματος, των Αγίων Αποστόλων έξω από την εκκλησία, του Προφήτη Ηλία στην περιοχή «Κρύα βρύση», της Αγίας Παρασκευής έξω από την εκκλησία και τον Δεκαπενταύγουστο. Στο χωριό Παναγία είχαμε χορευτικές περιστάσεις τόσο του Αγίου Πνεύματος, τον Δεκαπενταύγουστο, της Παναγίας (8 Σεπτεμβρίου) όσο και την Πρωτοχρονιά. Στο Ανήλιο, της Αγίας Παρασκευής, τον Δεκαπενταύγουστο, την Πρωτοχρονιά, ενώ στη Μηλιά του Αγίου Νικολάου της Μηλιάς τον Δεκαπενταύγουστο και την Πρωτοχρονιά.

Σε αυτές τις περιστάσεις οι χοροί που παρήγγειλαν οι χορευτές, παρατηρείται να είναι κοινοί σε όλη την περιοχή της «Χώρας Μετσόβου» με κάποιες διαφοροποιήσεις στους περισσότερο δημοφιλείς χορούς σε κάθε χωριό. Οι **παραγγελίες** στο γάμο και στα γλέντια αποτελούν ακόμη και σήμερα πρακτική μέσα από την οποία γνωρίζουμε τον **τρόπο** που παραγγέλνουν οι χορευτές, την **ακολουθία** των χορών που επιλέγουν και το **ρεπερτόριο** το οποίο τελικά διαμόρφωσε και τη **χορευτική ταυτότητα** της περιοχής.

Ο χορός στη «Χώρα Μετσόβου» στον κύκλο της ζωής

Οι αφορμές για χορό που έχουν οι κάτοικοι στον κύκλο της ζωής τους, αφορά στους γάμους, στους αρραβώνες, στις βαφτίσεις τα νεότερα χρόνια, στις ονομαστικές τους γιορτές παλαιότερα στο γλέντι πριν τη στρατολόγηση των νέων ανδρών και στην πρακτική της ενηλικίωσης από τις νεαρές κοπέλες στον «χορό των κοριτσιών».

Ο γάμος στο πέρασμα των χρόνων δέχτηκε πολλές αλλαγές ως προς τη μορφή του και τη διεξαγωγή των εθίμων. Οι διαφοροποιήσεις ως προς την εθιμοτυπία του γάμου σε σχέση με το παρελθόν εντοπίζονται :

- α) Στα γλέντια του γάμου, τα οποία πραγματοποιούνταν πριν τη στέψη στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης αντίστοιχα, μέχρι και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980.
- β) Για λίγα ακόμη χρόνια διατηρήθηκε ο κοινός χορός μετά τη στέψη στην πλατεία του χωριού ή πολλές φορές και έξω από την εκκλησία. Πολύ γρήγορα το γλέντι μεταφέρθηκε σε κλειστό χώρο μέσα στο χωριό ενώ τις τελευταίες δεκαετίες οι περισσότεροι γάμοι γίνονται σε διπλανές πόλεις σε μεγάλα κέντρα διασκέδασης.
- γ) Η φωτογράφιση στις “σκάλες” στο κέντρο του χωριού αποτελούσε μέρος της εθιμοτυπίας του Μετσοβίτικου γάμου τις τελευταίες δεκαετίες.

Το γλέντι του γάμου στο Μέτσοβο όπως και σε όλα τα χωριά της «Χώρας» ακολουθεί μία αυστηρότητα στη «σειρά» όπου θα πρέπει να χορέψουν “κεφάλι” όλοι οι καλεσμένοι.

Το ρεπερτόριο από γάμο σε γάμο είναι στο σύνολό του κοινό, και μπορεί να παρεκκλίνει ανάλογα με τις επιλογές των χορευτών εξαρτώμενες από τα βιώματά τους και αγαπημένα τραγούδια των ιδίων ή των προγόνων τους. Κοινό ρεπερτόριο παρατηρείται σε γάμους όπου οι οικογένειες και τα σόγια ακολουθούν έναν παραδοσιακό τρόπο ζωής και διαμένουν στο χωριό ή σε γάμους όπου οι οικογένειες είναι κατά παράδοση «μερακλήδες», ενώ το ρεπερτόριο αλλάζει σε πιο σύγχρονα τραγούδια ή τραγούδια και άλλων περιοχών όταν οι οικογένειες ή τα παιδιά τους έχουν ζήσει για κάποιο διάστημα και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Οι κοινοί χοροί που βρίσκουμε στην περιοχή της «Χώρας Μετσόβου» με την συνεχή επανάληψή τους στις χορευτικές περιστάσεις τόσο με την πρακτική της παραγγελίας από τους χορευτές όσο και με την επιλογή των μουσικών σε γλέντια οι οποίοι έχουν καθορίσει την χορευτική ταυτότητα και το ρεπερτόριο της περιοχής, είναι:

Τα 8σημα:

Είναι χοροί τους οποίους παραγγέλνουν άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή και όσοι βρίσκονται σε εξέχουσα θέση στην περιοχή. Στην Μηλιά παραγγέλλονται και ως «παπέσκου» δηλαδή “γεροντίστικο”.

- **Λα πάτρου τσίτζι μάρμαρε** (στα τέσσερα πέντε μάρμαρα)
- **Νάπαρτε ντι μάρεα λάιε** (απέναντι από τη Μαύρη Θάλασσα) ή **Νί ραβ ντάρε** (μου προξενέψαν)
- **Αστασιάρα νου ντουρνί** (χθες το βράδυ δεν κοιμήθηκα)
- **Κάτω σε πέτρα** (ακούγεται κυρίως στους γάμους και χορεύεται από τους γονείς του γαμπρού).
- **Τούτο το βαρύ χειμώνα**
- «**Νάι- Νάι**» (οργανικό)
- **Ανάμεσα ντι ντόι λάι μούτζ** (Ανάμεσα από δυο βουνά)
- **Νίτσα Νίτσα**
- «**Μετσοβίτικος** (η ονομασία είναι προγενέστερη και δημιουργήθηκε μετά την δημιουργία πολιτιστικών συλλόγων ως κώδικας επικοινωνίας ανάμεσα στους χοροδιδασκάλους και τους μουσικούς)
- **Βιργινάδα** (χορεύεται κυρίως στην Παναγία και το Μαλακάσι)
- **Το μαύρο το μαντήλι** (στη Παναγία και στο Μαλακάσι χορεύεται σε κύκλο ενώ στο Μέτσοβο και Ανήλιο σε συγκαθιστό).

Μετά τον δσημο χορό παρατηρούνται δύο περιπτώσεις:

A) Στην πλειοψηφία τους οι χορευτές μετά από χορό δσημο παραγγέλνουν συρτό:

«Για μια βραδιά», «Βούλω μωρ' Τσιβούλω», «Πέρα σε 'κείνο το βουνό», κ.α.

B) Μετά από δσημο και πολλές φορές με πρωτοβουλία της ορχήστρας παίζεται η σουίτα:

Κώστα Αλ Τάση – Ντουάο λάι φιάτε – “Χασαπιά” ή στο ίδιο σχήμα: **Θάλασσα πλατιά – Ντουάο λάι φιάτε – “Χασαπιά”**

Χοροί στα τρία σε 2/4 και 3σημα:

Περπατείς ανάρια ανάρια (χορός της νύφης), Όταν 'μουν νιος και παλικάρι, Φεγγάρι μου λαμπρό, Θάλασσα πλατιά, Δόντια πυκνά, Την άμμο-άμμο πήγαινα, Τα πήραμε τα πρόβατα, Ντάου λάι φιάτε, Ένας πασάς διαβαίνει, Παιδιά της Σαμαρίνας, Φεγγάρι μου λαμπρό, Ματάκια (κυρίως Παναγία και Μαλακάσι).

Συγκαθιστά:

Στα συγκαθιστά τα ζευγάρια που χορεύουν έχουν πάντα συγγενική σχέση μεταξύ τους, ενώ συχνά οι χορευτές χορεύουν με το ίδιο φύλλο. Στην Παναγία και το Μαλακάσι χορεύουν **και** όλοι μαζί κάθε παρέα, σε μικρό κύκλο μόνο σε κλειστούς χώρους όπως τα καφενεία. Οι νέοι κάνουν περισσότερες φιγούρες, ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία χορεύουν πιο “χαμηλά” και οι φιγούρες τους είναι λιγότερες. Τα συγκαθιστά χορεύονται στην αρχή του γλεντιού ενώ στους γάμους στο τέλος. Ισχύει η διαδοχή του ρυθμού από το αργό στο γρήγορο. Τα συγκαθιστά αρχίζουν πάντα με το δσημο «άντε μωρ’ μηλιά» ή το «μαύρο το μαντήλι» .

Στην Παναγία και το Μαλακάσι όλα τα δσημα χορεύονται **και** σε συγκαθιστά **και** σε κύκλο, ανάλογα με τον χώρο και την επιθυμία του χορευτή που παραγγέλνει αλλά και το χρονικό σημείο που διαμορφώνεται ο χορός. Για παράδειγμα, σε γλέντια σε κλειστούς χώρους και σε καφενεία, όποιο δσημο κι αν παιχτεί χορεύεται συγκαθιστό στην αρχή του γλεντιού ενώ το ίδιο δσημο χορεύεται σε κύκλο όταν παίζεται κατά την διάρκεια του γλεντιού.

Από επιτόπιες έρευνες, καταγραφές που έγιναν στην περιοχή και από συνεντεύξεις με μέλη της κομπανίας ακολουθούνται στα συγκαθιστά τα εξής σχήματα και συνδιασμοί:

- Σε δσημο, Το μαύρο το μαντήλι – 2σημο, Καράβι караβάκι – 2σημο, Καλέ το φουστανάκι σου - 9σημο, Δεν μπορώ να καταλάβω.
- Σε δσημο, Άντε μωρ’ μηλιά – 2σημο, Το μαύρο το μαντήλι – Γύρισμα - 4σημο, Κάρε μπάτε νουάπτα- -Τασιά- 4σημο, Τι να σου κάνω Χάιδω»
- Σε δσημο, Το μαύρο το μαντήλι - Πέρδικά μου περιστέρα – 3σημο, Τσιντώ μωρή τσιντώ.
- Σε 2σημο Το μαύρο το μαντήλι, Γύρισμα – 7σημο, Τα μεσάνυχτα – 2σημο Καλέ το φουστανάκι σου – 3σημο, Τι να σου κάνω Χάιδω – Κλώσσα τα πουλιά» κ.α.

Πατινάδες:

Υπάρχει η πατινάδα της νύφης, η πατινάδα για τα προικιά και δρομικά τραγούδια. Τόσο στους γάμους όσο και σε πατινάδες που γίνονται ακόμη και σήμερα, ακούγονται τα τραγούδια: «Θέλω να βγω να παένω» , «Πάρε Μαριώ τη ρόκα σου», «Εσύ κοιμάσαι με τη

μαμά σου», «Γιούρια», «Κλώσσα τα πουλιά» και άλλα συγκαθιστά και το πιο σύγχρονο, «Θα σου ρίξω φόλα στο σκυλάκι σου». Στη Μηλιά αγαπημένο δρομικό τραγούδι είναι το «Απόψε στο όνειρό μου». Οι πατινάδες πρέπει να περάσουν από την πλατεία του χωριού με κατεύθυνση πάντα δεξιά, για να πάνε όλα καλά. Επίσης δεν έπρεπε να περάσουν από τον ίδιο δρόμο διότι θεωρείται «γρουσουζιά».

Χοροί «στα τρία» σε ρυθμό 4/4 ή 3/4:

Πέρα στον πέρα μαχαλά και Κάτω στον δαφνοπόταμο (γαμήλιοι σκοποί), Φεγγάρι μου λαμπρό, Ματάκια που 'δα σήμερα, Τούτε φιάτιλε, Σαράντα πέντε Κυριακές, Όταν 'μουν νιος και παλικάρι, Φλουάρα γκαλμπινουάρα, Άιντι βα φιάτε, Τι να τον κάνω τον ντουινιά, Θάλασσα πλατιά, Φιάτα μωρ μουσιάτα κ.α.

Συρτά:

Συρτά σε ρυθμό 4/4 της περιοχής είναι: «ρίχνω το μαντηλάκι μου», «αυτά τα μαύρα μάτια», «δεν στο 'πα χαλασιά μου», τίνε φιάτα μωρ' μουσιάτα» «παπαδοπούλα» «χαλασιά μου», «βρύση μου μαλαματένια», «τι έχεις βασιλικέ μου», «σαν ήθελες να παντρευτείς», «σαράντα οι βάρκες στο γιαλό», «μαραίνομαι ο καημένος», «από μικρός ορφάνεψα», «Κυτρολεμονιά και μαντζουράνα μου», «Καραμπιριά», «κάκτους κι αγκάθια», «διαμάντι,

δαχτυλίδι», «τι έχεις Χόντζα και φωνάζεις», «μανουσάκια», «λεβεντογέννα», «το πονεμένο στήθος μου», «μπήκαν τα γίδια στο μαντρί», «Διαμάντω ποιος σε φίλησε», «Σέλφω» (αποτελεί γύρισμα σε πολλά συρτά κυρίως όταν χορεύουν νέοι) κ.α.

Βασιλαρχόντισσα :

Το τραγούδι παλαιά αποτελούσε καθιστικό το οποίο συντάχθηκε προς τιμή της βασιλαρχόντισσας για την αρπαγή της. Συναντάται σε ρυθμό 5σημο. Σύμφωνα με την έρευνα, η Βασιλαρχόντισσα χορεύτηκε στο Μέτσοβο για πρώτη φορά το 1982 από τον τότε χορευτικό σύλλογο, υιοθετώντας τα βήματα του λυκείου των Ελληνίδων των Ιωαννίνων.

Στο «ημερολόγιο ενός Μετσοβίτη», σελίδα 10 διαβάζουμε:

«1884 Ιουλίου 27. σιμίοσι κάνο ότι σίμερον κλέφτες άρπαξαν τι Δούκο του Κουλάκι κέ τι Λινούσιο του Θοδορί».

Οι αρχοντάδες του Μετσόβου ενώ στεκόταν στο «κουλουόκι» στην οποία απαγορευόταν να μπουν άνθρωποι άλλης τάξης από αυτή των αρχοντάδων και να περάσουν από τον διπλανό δρόμο. Κάποιοι νεαροί Μετσοβίτες συζητούσαν σε διπλανό δρόμο ότι κανένας δεν τολμάει να περάσει από εκεί. Τότε ο νεαρός Φλέγκας δήλωσε ότι θα προκαλέσει τους αρχοντάδες και πέρασε από την πλατεία. Τότε ο Κουλάκης του Χάλη (Νικολάκης Μιχάλη Αβέρωφ) τον φώναξε κοντά του και τον χαστούκισε. Ο Φλέγκας μετά από αυτό τον απείλησε και σχεδίασε την αρπαγή της κόρης του Αβέρωφ, Δούκω και τη φίλη της Λενούσιω με τον Τακοβαγγέλη και τον Θυμιογάκη. Μετά την αρπαγή των δύο κοριτσιών οι κλέφτες έστειλαν γράμμα στον Ν. Αβέρωφ : «Το βάρος της Δούκω σε χρυσό και το βάρος της Λενούσιω σε ασήμι». Μέσα σε 17 ημέρες μαζεύτηκαν οι 10. 000 χρυσές λίρες. Ο Νικ. Αβέρωφ φόρτωσε τις λίρες στο άλογο και πήγε στη Βάλια Κάλντα με τον Νικ. Μήτσια και τον Κυρ. Τέτσιο».

Τσάμικα (3/4):

Σαρανταπέντε λεμονιές, Γεροπλάτανος, Νταλιάνα, Πέρδικα περδικούλα μου, Ζήσε 'σύ κι εγώ ας πεθάνω, Εψές προψές επέρασα, Ένα παλικαράκι, Γρίβα μ' σε θέλει ο βασιλιάς, Σε ωραίο περιβόλι, κ.α. Μετά από τσάμικο συνήθως παραγγέλνουν **συρτό**.

Ο χορός στο χώρο και στο “χρόνο” του γλεντιού

Η μορφή του γλεντιού στο Μέτσοβο, μπορεί να εξαρτηθεί κυρίως από δύο παράγοντες. Από τον **χώρο** και την ώρα – **χρόνο** του γλεντιού.

Στα πανηγύρια όπου ο χώρος είναι ανοιχτός η χορευτική συμπεριφορά κυρίως κινησιολογικά, χαρακτηρίζεται από έναν περισσότερο συντηρητικό τρόπο σε σχέση με τα γλέντια που πραγματοποιούνται σε κλειστούς χώρους όπου η έκφραση της κίνησης είναι περισσότερο ελεύθερη.

Ο γάμος, αν και από μόνος του αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στη χορευτική δραστηριότητα των κατοίκων του Μετσόβου, εξελίσσεται ως προς τα χαρακτηριστικά του χορού (αργά,- γρήγορα, “παλαιά” - “νεότερα” τραγούδια) με τον ίδιο τρόπο που εξελίσσονται και τα υπόλοιπα γλέντια που πραγματοποιούνται σε κλειστούς χώρους όπως σε γλέντια σε καφενεία, ταβέρνες, οικογενειακά γλέντια και χοροεσπερίδες.

Ο **χώρος** και ο **χρόνος** σε συνδυασμό με την ηλικία του χορευτή που παραγγέλνει διαμορφώνει μία συγκεκριμένη **τακτική** και **πρακτική** στην ταυτότητα του γλεντιού. Αναλυτικά, στην αρχή του γλεντιού συνηθίζεται να χορεύουν πρώτα “κεφάλι” οι μεγαλύτεροι άνθρωποι σε ηλικία οι οποίοι παραγγέλνουν τραγούδια δσημα και συρτά ή στα τρία με αργό συχνά ρυθμό. Με το πέρασμα όμως της **ώρας** και τη χορευτική δραστηριότητα των νέων ανθρώπων, ο ρυθμός γίνεται πιο γρήγορος και οι επιλογές στις παραγγελίες είναι διαφορετικές. Πολλά από τα τραγούδια που επιλέγουν οι νεότεροι έχουν ως αφετηρία άλλες περιοχές της Ελλάδας ή ακόμη και της Ευρώπης κάποια από τα οποία τα έφεραν οι λόγιοι και οι έμποροι της εποχής από την Ευρώπη και τη Μικρά Ασία και τραγούδια λαϊκά ή ρεμπέτικα τα οποία μεταπολεμικά εντάχθηκαν στην παράδοσή μας, παίχτηκαν και με κλαρίνο και αφομοιώθηκαν τελικά από τους χορευτές στην περιοχή. Οι μουσικοί της περιοχής θυμούνται να παίζονται από τους πατεράδες τους μερικά από αυτά και από τον προηγούμενο ακόμη αιώνα και οι Μετσοβίτες τα θεωρούν πια “δικά τους” και τα παραγγέλνουν σε κάθε χορευτική ευκαιρία. Κάποια από αυτά είναι τα «Παλαμάκια Μετσοβίτικα», «Θα αλλάξω σπίτι», «Μάτια σαν και τα δικά σου», «Καναρίνι μου γλυκό», «Μην αρχίζεις τη μουρμούρα», «Νοσοκόμα μου ωραία», «Ο ουρανός κι αν γκρεμιστεί», «Μελαχρινάκι», «Παρήγγειλα να φέρουνε», «Εμείς τον θέλουμε και θα τον φέρουμε», «Μεμέτης» (Ζειμπέκικο) και οι «Χασαπιές» όπως η μελωδία της «Καζάσκας» είναι κάποια από τα τραγούδια τα οποία χαρακτηρίζουν ένα κοινό γλέντι στο Μέτσοβο κυρίως σε κλειστούς χώρους. Η επιλογή αυτή των χορευτών προσδίδει στο Μέτσοβο και τη γύρω

περιοχή έναν πιο σύγχρονο χαρακτήρα καθιστώντας ένα μεγάλο μέρος της χορευτικής του ταυτότητας **αστικό**.

Η **Πόλκα** σε ρυθμό 2/4 αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες περιπτώσεις στη περιοχή. Σύμφωνα με συνεντεύξεις, η πόλκα μαζί με βαλσάκια και ταγκό, χορευόταν από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα του Μετσόβου σε χοροεσπερίδες και ιδιωτικά γλέντια. Η Πόλκα, τον τελευταίο αιώνα, χορεύεται σε όλα τα γλέντια “κλειστού χώρου” και αποτελεί το τελευταίο τραγούδι στους γάμους.

Το Κυρατζίδικο σε ρυθμό 7/8 είναι συρτό το οποίο δραματοποιεί τη λιποθυμία από τη κούραση του Κυρατζή στο ταξίδι του και την ανάνηψή του δίνοντάς του κρασί ή λούζοντάς τον με νερό. Χορεύεται από νέους άντρες. Συχνά μετά το Κυρατζίδικο ακολουθεί το τραγούδι **Κυρά Γιώργαινα**.

Τα Παλαμάκια (Μετσοβίτικα) σε ρυθμό 7/8 είναι η μελωδία του Ρογκατσάρικου την οποία παίζουν τα όργανα με δική τους συνήθως πρωτοβουλία μετά από συρτούς χορούς. Το ζευγάρι που χορεύει μπροστά αλλάζει κατεύθυνση στη φορά του κύκλου όποτε θέλει, ενώ οι υπόλοιποι χορευτές ακολουθούν χτυπώντας παλαμάκια.

«Ο χορός των κοριτσιών» – «κόρου α φιάτιλορ»

Εισήγηση στο 12ο Διεθνές Συνεδρίο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

21 - 23 Μάιου 2004 , Κομοτηνή

Ο Νικόλαος Πίχτος γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1860. Σπούδασε νομικά στο πανεπιστήμιο Αθηνών και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στις Πολιτικές επιστήμες στο Βερολίνο και μάλλον Φιλοσοφία και Ιστορία στο Παρίσι. Φέρεται ως συγγραφέας του έργου «Αισθητική της Πίνδου», ήτοι «Ευφροσύνη των Όρεων» και υπογράφει με το ψευδώνυμο Αίαςκος Πυρρίδης. Το έργο του, το οποίο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1923, χαρακτηρίζεται από όσους το μελέτησαν ως ένας ύμνος προς την φύση και την Πίνδο. Το 1920 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Μέτσοβο. Δεν δημιούργησε οικογένεια. Πέθανε το 1939 σε ηλικία 79 ετών. Στο κείμενό του, κάνοντας χρήση καθαρεύουσας, σκιαγραφεί τον τόπο και τους ανθρώπους σύμφωνα με το αρχαιοελληνικό πνεύμα και τους ταυτίζει με αυτό. Αν αναλογιστούμε τα αντικείμενα των σπουδών του και τις πόλεις που τα καλλιέργησε θα καταλάβουμε τις ομοιότητες με τους εκφραστές του κινήματος του ρομαντισμού που εκδηλωνόταν έντονα την εποχή εκείνη στην Ευρώπη και που σίγουρα δεν τον άφησαν ανεπηρέαστο. Στο κίνημα αυτό βλέπουμε μία αλλαγή στη στάση στη ζωή, με επιπτώσεις στη σκέψη και στον πολιτισμό της Δύσης. Παρατηρούμε μία τάση για στροφή στην φυσιολατρεία και την αρχαιολατρεία. Αυτό το βλέπουμε όχι μόνο στον τρόπο γραφής του αλλά και στον τρόπο σκέψης και σίγουρα στον τρόπο ζωής του. Εκφράζεται με ρομαντισμό, σχεδόν "ερωτισμό" στην περιγραφή των «δημόσιων χορών», όπως τους χαρακτηρίζει ο ίδιος, και πολύ περισσότερο του «χορού των κορασιών». Στην διαθήκη του, στο 20° αίτημα ζητάει από το κοινοτικό συμβούλιο της Κοινότητας Μετσόβου που ορίζει ίδιος, με πρόεδρο τον Ευάγγελο Αβέρωφ, *«να διανέμονται δραχμαί είκοσι χιλιάδες, καθ' έκαστον έτος εις δύο άγαμα κορίτσια, τα οποία, ήθελον θεωρηθή ως αι καλύτεροι χορεύτριαι και τραγουδίστριαι»*. Στο 12° του Κωδিকেλλου *«Το δε δεύτερον έτος θα διανέμονται αι ειρημέναι δραχμαί είκοσι χιλιάδες μεταξύ δύο αγάμων κοριτσιών... ήθελων θεωρηθή ως αι φέρουσαι και ενδεδυμέναι την καλύτερον, ωραιώτεραν και κομψότεραν αλλά και γνήσιον εγχώριον τοπικήν Μετσοβίτικην ενδυμασίαν και στολήν ...»* . Σε ένα από τα κεφάλαια της «Αισθητικής της Πίνδου» με τίτλο *«ο Πινδαικός Μεσσόβειος χορός»* περιγράφει τους " δημόσιους χορούς" και τον «θελτικότατον και γοητευτικότατον» «χορό των κορασιών» όπου θα ψάξουμε να βρούμε ομοιότητες και διαφορές του σημερινού

«χορού των κοριτσιών». Θα πρέπει να εξετάσουμε και να συγκρίνουμε τα στοιχεία και τις πληροφορίες που μας δίνει ο ίδιος για τον χορό και έπειτα κάτι που έχει μεγάλο ενδιαφέρον, τους χαρακτηρισμούς του. Από τα χαρακτηριστικά του χορού που παίρνουμε από την δεύτερη έκδοση του Δήμου Μετσόβου (Δημητρίου Τόπη) στα Γιάννινα το 1988, σελίδα 77 - 81, 13 παράγραφο κεφαλαίου, βλέπουμε ότι: * « είναι ολοκυκλικός ...και συγκλείεται ολοτελώς» * «... ούτος χορός χορεύεται υπό αγάμων κορασίων κατά το πλείστων και ελάχιστων εγγάμων γυναικών» * « Αι χορεύουσαι άδουσι και χορεύουσι ταυτοχρόνως. „ύμνουσαι τας Πινδαικάς θεάς» * « εις το μέσον του ολοκυκλικού τούτου χορού των κορασίων σχηματίζεται και δεύτερος χορός ολοκυκλικός εκ μικρών παιδων και κορασίων» * «πέριξ δε των δύο τούτων ολοκυκλικών χορών γίνεται και τρίτος ομοίως ολοκυκλικός χορός αλλ' ούτως είνε ουχί χορός εκ χορευόντων, χορευτών, αλλά απλώς χορός εξ ιππαμένων θεατών» * «οι θεαταί ούτοι εισί κατά το πλείστων σφιγώντες άγαμοι νεανίαί θεώμενοι μετά παλλούσης καρδιάς και συγκινήσεως ερωτικής...» . Ο σκοπός του Νικολάου Πίχτου βέβαια δεν ήταν να περιγράψει το χορό για να καθοδηγήσει συνειδητά τους νεότερούς του, αλλά ήταν γι' αυτόν μία ρομαντική περιγραφή, κάτι σαν ημερολόγιο. Γι' αυτόν τον λόγο υπάρχουν πολλά ελλιπή στοιχεία του χορού στην περιγραφή του. Συνεντεύξεις με παλαιές χορεύτριες που ακόμα και σήμερα οι περισσότερες από αυτές παίρνουν μέρος στο έθιμο την ημέρα της Αγίας Παρασκευής μας συμπληρώνουν την εικόνα. Καταρχάς πρέπει να πούμε ότι « χορός των κοριτσιών» που στα βλάχικα λέγεται «κόρου φιάτιλορ» χρονολογείται από την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ή και παλαιότερα. Αυτό μπορούμε να το υποθέσουμε από τα λόγια μερικών τραγουδιών του χορού που αναφέρουν Τούρκους όπως το τραγούδι «που ήσουν περιστερούλα μου» όπου αναφέρονται κλέφτες, Τούρκοι και Αρβανίτες. Επίσης στο τραγούδι «τώρα τον Μάη με την δροσιά» οι τρεις κοπέλες του τραγουδιού χαρακτηρίζονται «Ρωμιοφόρες» χαρακτηρισμός του Έλληνα της εποχής εκείνης, (όμοιο: «Τούρκα είσαι για Ρωμιά»). Σκοπός του χορού ήταν να αναδειχτούν οι χάρες και τα κάλλη κάθε κοπέλας - χορεύτριας για να επιλεγούν από τους νεαρούς θεατές ως σύντροφοι. «Ήταν κάτι σαν νυφοπάζαρο». Πρέπει να πούμε ότι «ο χορός των κοριτσιών» παλαιά ήταν τρόπος ζωής, ενώ σήμερα πραγματοποιείται ως το πιο ζωντανό έθιμο στο Μέτσοβο. Όσοι πρόλαβαν την πραγματική μεγαλοπρέπεια του χορού θυμούνται ότι «ο χορός "έπιανε" όλη την πλατεία και τραγουδούσαν όλες οι γυναίκες, ήταν κάτι μοναδικό, υπέροχο» . Ο χορός σταματάει να γίνεται τρόπος ζωής με την εισαγωγή της τηλεόρασης στο χωριό και την αργή επιρροή αστικών στοιχείων. Οι νέοι φεύγουν για να σπουδάσουν και να εργαστούν. Όσοι από

αυτούς γυρίζουν φέρνουν στο Μέτσοβο αστικούς τρόπους ζωής και αστικό, «ευρωπαϊκό» - όπως το ονομάζουν οι κάτοικοι - ένδυμα καθιστώντας τη Μετσοβίτικη φορεσιά ως το επίσημο ένδυμά τους το οποίο φοράνε σε γιορτές και γάμους. Σταματάνε τα προξενιά και λόγος του χορού παύει να είναι ίδιος. Οι κοπέλες τις δεκαετίας του '60 και '70 απέχουν στην πλειοψηφία τους από τον χορό. Είναι η γενιά που έκανε το μάλλινο «Μετσοβίτικη φορεσιά», είναι η γενιά που εισήγαγε στην καθημερινότητά της και νέα είδη μουσικής, είναι η γενιά που μετέτρεψε τη ζωή των προγόνων της σε «παράδοση». Το 1988 ο νέος ιερέας Μετσοβίτης Σεραφείμ Καχριμάνης ανέφερε ότι *«τότε είχαν σταματήσει σχεδόν τα πάντα»*, αναλαμβάνοντας ο ίδιος την ευθύνη να διασώσει ότι είχε απομείνει. Ως κίνητρο για τη συμμετοχή στο έθιμο, ο ίδιος πραγματοποιεί κάθε χρόνο μία κλήρωση με δώρο μία ζώνη, στοιχείο της φορεσιάς που σήμερα είναι σπάνιο και ακριβό. Αφού γίνεται κλήρωση μετά την Θεία Λειτουργία ο ιερέας ανοίγει το χορό με την κοπέλα που κερδίζει κάθε φορά την ζώνη και χορεύει δύο χορούς με την συνοδεία οργάνων ως έναρξη του πανηγυριού προς τιμή της Αγίας Παρασκευής. Σήμερα, έχει προστεθεί η κλήρωση και περιφορά της εικόνας της Αγίας Παρασκευής με άλογα, από καβαλάρηδες ντυμένους με τη Μετσοβίτικη φορεσιά της «δίμητας» η οποία έχει επικρατήσει. Το πανηγύρι συνεχίζεται με τον «χορό των κοριτσιών». Η εκκλησία κατάφερε να ξεπεράσει την κρίση του χορού και τον κράτησε με επιτυχία έως και σήμερα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε μεγάλη συμμετοχή και από νέες κοπέλες. Μέχρι και το 1994 το έθιμο πραγματοποιούνταν και του Αγίου Πνεύματος το οποίο όμως σταμάτησε εξαιτίας απώλειας ενός νέου ανθρώπου. Ο χορός την ημέρα εκείνη δεν πραγματοποιήθηκε και από τότε σταμάτησε να χορεύεται. Τα τελευταία χρόνια ο «Χορευτικός Σύλλογος Μετσόβου» και ο «Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών» υποστηρίζει και πραγματοποιεί τον «χορό των κοριτσιών» και σε άλλες γιορτές όπως του Αγίου Δημητρίου και σε παραστάσεις εντός και εκτός του χωριού.

Ο «χορός των κοριτσιών» μέχρι και πριν 60 χρόνια γινόταν κάθε Κυριακή απόγευμα στη «Γκούρα», περιοχή όπου σήμερα είναι χτισμένο το Γυμνάσιο - Λύκειο του Μετσόβου, στην περιοχή του Αγίου Γεωργίου. Στις μεγάλες για το χωριό γιορτές, ο χορός γινόταν έξω από τις εκκλησίες που γιόρταζαν κάθε φορά, αλλά και του Αγίου Πνεύματος, των Αγίων Αποστόλων, της Αγίας Παρασκευής, τον Δεκαπενταύγουστο και του Αγίου Νικολάου που η λειτουργία πραγματοποιείται στα μοναστήρια του χωριού ο χορός γινόταν στην κεντρική πλατεία. *«Ο χορός γινόταν και τον Χειμώνα πάνω στο χιόνι!»*. *«Της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Δημητρίου αρχίζαμε με "κούνιες"»* θυμούνται οι παλιές χορεύτριες. Έδεναν από τον πλάτανο έξω από την εκκλησία, της Αγίας Παρασκευής - στο κουτούκι - ένα μακρύ

σκοινί και έφτιαχναν την κούνια. Με ένα σκοινί που κρεμόταν από αυτήν κάποια αγόρια «πρωτοπόροι σε αυτές τις δουλειές» αλλά και κορίτσια, έσπρωχναν την κούνια ρυθμικά. Αν κάποια από τις κοπέλες κατά την διάρκεια της κούνιας έκανε το «χουχουτίρε» μια κραυγή ενθουσιασμού που ακούγεται και σήμερα στο Μέτσοβο κυρίως κατά την διάρκεια του χορού, σήμαινε ότι ήταν έτοιμη να δεχτεί προξενιά. Ο «χορός των κοριτσιών» χορευόταν κυρίως από ανύπαντρες κοπέλες και ελάχιστες παντρεμένες ή αρραβωνιασμένες. Σήμερα χορεύουν γυναίκες όλων των ηλικιών. Η σειρά στον χορό είναι ιεραρχική, ενώ παλαιά καθοριζόταν από τα χρόνια γάμου που είχαν οι παντρεμένες και ακολουθούσαν οι ανύπαντρες. Οι παντρεμένες γυναίκες ξεχώριζαν από τις ανύπαντρες από την ενδυμασία. Οι παντρεμένες φορούσαν ολοκληρωμένη φορεσιά: μάλλινη «φούστα», «κλειστό», «φόρεμα», «ποδιά», «σάρικα», μαντίλι ενώ οι αρχοντοπούλες «περούκλε». Αντίθετα, οι ανύπαντρες δεν φορούσαν την ενδυμασία με το «φόρεμα», αλλά αυτή της μάλλινης «φούστας». Δεν ήταν τυχαία η διαφοροποίηση της φορεσιάς αναλογιστούμε ότι οι κοπέλες έφτιαχναν για πρώτη φορά το «φόρεμα» όταν παντρευόταν. Μέχρι και την δεκαετία του '50 το «φόρεμα» σε κόκκινο βελούδο ή και αργότερα σε άσπρο ταφτά αποτελούσε το νυφικό των γυναικών. Σήμερα, στο χορό όλες οι κοπέλες φοράνε το «φόρεμα». Μόνο οι μικρές κοπέλες που ακολουθούν τον χορό φοράνε «φούστα» (περισσότερα για την ενδυματολογική πρακτική στο Μέτσοβο στην εισήγηση: Τζαλονίκου Μ. (2014). «Μετσοβίτικα»: Μία ενδυματολογική προσέγγιση του Μετσόβου. Ημερίδα του πολιτιστικού συλλόγου Περάματος Ιωαννίνων «το Σπήλαιο».)

Ενώ παλαιά όπως μας πληροφορεί πολύ σωστά Νικόλαος Πίχτος, ο χορός ήταν «ολοκυκλικός», σήμερα βλέπουμε ότι χορός έχει αρχή και τέλος. Λόγω μεγάλης συμμετοχής τα τελευταία χρόνια, ο χορός γίνεται συνήθως διπλοκάγκελο χωρίς να ξεχωρίζουν η αρχή και το τέλος. Στα τραγούδια δεν υπάρχει συνοδεία οργάνων. Τα «όργανα» περιμένουν υπομονετικά να τελειώσει ο χορός και να έρθει σειρά τους. Τα τραγούδια, ερμηνεύουν οι ίδιες οι κοπέλες. Είναι αντιφωνικά στοιχείο αρχαίου δωρικού ύφους. Τα τραγούδια στον χορό των κοριτσιών είναι Ελληνικά και βλάχικα. Είναι 17 αλλά ποτέ δεν ακούγονται όλα. Ακούγονται μόνο 7-8 κάθε φορά. Από τις συνεντεύξεις που έγιναν καταγράφηκε ως το πρώτο τραγούδι «μια πούλια μες τον ουρανό» ή με το τραγούδι «Βολιούμαι μια, βολιούμαι δυο» ενώ πάντα ο χορός τελειώνει με το «Μη χαλάτε τον χορό» όπου κατά την διάρκεια του τραγουδιού οι άντρες θεατές σφυρίζουν ακόμη και σήμερα δυνατά για να σταματήσουν οι κοπέλες το τραγούδι. Στις 26 Ιουλίου 2003 στα δύο τελευταία τραγούδια μπήκαν στον χορό και άντρες. Οι χορεύτριες σε συνεντεύξεις μου είπαν ότι τους δέχτηκαν με ευχαρίστηση. Μόλις ο χορός φτάνει στο αποκορύφωμά του με τα σφυρίγματα των άντρων, η κομπανία παίζει την παραδοσιακή σουίτα συγκαθιστών και συνεχίζουν με κυκλικούς χορούς μέχρι το μεσημέρι. Η λαβή του χορού είναι «αγκαζέ» και είναι για όλους τους χορούς ίδια όπως και τα βήματα. Οι χοροί είναι όλοι στα τρία με ρυθμό 2/4 ή 3/4. Οι χορεύτριες δεν έχουν κάποια ονομασία για το κινητικό μοτίβο. Οι περισσότερες από τις γυναίκες και κυρίως οι μεγαλύτερες αντί για άρση πατάνε μπροστά με το ελεύθερο πόδι και έχουμε αλλαγή κέντρου βάρους. Όσο αναφορά τη θεματολογία των τραγουδιών, αναφέρονται στη ξενιτιά, τη σκλαβιά, το θάνατο, την αγάπη, τον έρωτα. Πρέπει να αναφέρουμε τα μικρά κορίτσια και αγόρια όπως επίσης και το κοινό. Τι γίνεται λοιπόν σήμερα με τους άλλους δύο κύκλους που μας περιγράφει Νικόλαος Πίχτος ; «εσωτερικός» κύκλος που μας περιγράφει υπάρχει ακόμη αλλά μόνο από κορίτσια τα οποία είτε κάνουν δικό τους κύκλο στο κέντρο του χορού είτε πιάνονται στο τέλος. Αγόρια βλέπουμε πολύ λίγα ντυμένα με την παραδοσιακή αντρική φορεσιά να περιφέρονται μέσα και έξω από τον κύκλο κρατώντας συνήθως μία «γκλίτσα». Επίσης, έχει μεγάλο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τον «εξωτερικό» κύκλο ο οποίος είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν των χορευτών αποτελούμενος από θεατές. Τον χορό των κοριτσιών παρακολουθούν με συγκίνηση ηλικιωμένες κυρίες ντυμένες με τα «Μετσοβίτικα» καθώς γι' αυτές αποτελεί ακόμη και σήμερα το καθημερινό τους ένδυμα, κοιτώντας με νοσταλγία τον χορό αφού έπαιρναν μέρος στα νιάτα τους για πολλά χρόνια αλλά και πολλοί άντρες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κατά την διάρκεια του χορού απαγορεύεται να μπαίνουν

μέσα στον κύκλο όσοι θέλουν να καταγράψουν τον χορό... «Στο πέρασμα της αστικοποίησης και του τουρισμού που τον πονήρεψε, να τον κρατήσει αμόλυπτο». Τέλος αν εξετάσουμε τους χαρακτηρισμούς που δίνει Πίχτος βλέπουμε ότι «ο χορός των κορασίων» είναι: * «θελτικώτατος και γοητευτικώτατος» * «ολοφλογερός» * ότι οι κοπέλες « απεικονίζουν ούτω την παρθενικήν εστίαν και κεντρική και αγνή καρδιά της Πίνδου» * «πάλλων και σφιγών» «ούτως αναπαρίσταται εις ζώσαν και πλήρη εικόνα Αγία Τριάς των Πινδαικών χορών. Αι μεν νεανίδες απεικονίζουσι τας ερωτοπαθείς νύμφας θεάς, οι δε θεώμενοι νεανίαί τους ερωτολήπτους νυμφαίους θεούς και οι εν τω μέσω πηδώντες και σκιρτώντες παίδες και παιδίσκοι απεικονίζουσι τους μέλλοντας γόνους, τους νέους θεούς και τας νέας θεάς της μυθικής χώρας της Πίνδου. Στους χαρακτηρισμούς λοιπόν του «χορού των κορασίων» φαίνεται καθαρά επιρροή του ρομαντισμού. Φαίνεται η τάση του Νικολάου Πίχτου για ταύτιση του χορού με την φύση και γίνεται έντονο το συναίσθημα και φαντασία. Στις ελληνικές λαϊκές παραδόσεις η εξωτική ομορφιά συνδέεται με μια λατρευτική, «μεταφυσική» αντίληψη (Μερακλής, 1992: 89). Συγκρίνοντας τα παραπάνω, με την περιγραφή του Νικολάου Πίχτου εντοπίζουμε την ρομαντική οπτική του συγγραφέα. Τα τραγούδια που ακούγονται στον χορό των κοριτσιών είναι: Μια πούλια μες τον ουρανό. Βολιούμαι μια βολιούμαι δυό, πέντε μήνες περπατούσα, αυτά τα μάτια Δήμο μ', που ήσουν περιστερούλα μου, φράτζιε βιάρντε ντι σικάρ', θέλω να 'βγω να παιένω, όλες οι βέργες στο χορό, όλες οι νιες παντρεύονται, τώρα τον Μάη με τη δροσιά, φουντωμένο μου κλαρί, Μηλίτσα που σαι στον γκρεμό, φιάτα μωρ' μουσιάτα, μα ντι κούνικα τι αστεπτά μ', μωρ' αρμούνα, ν' αγιάσμος κι ο βασιλικός, μη χαλάτε τον χορό.

Το σύγχρονο Πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής έχει σήμερα διπλό χαρακτήρα. Από την μία συνεχίζει το έθιμο και τον παραδίδει στις επόμενες γενιές μαζί με τις ισχυρές κοινωνικο – πολιτισμικές αξίες που χαρακτηρίζουν την περιοχή, ενώ συγχρόνως αποτελεί "προϊόν" πολιτιστικού ενδιαφέροντος, ενισχύοντας τον τουρισμό στην περιοχή καθώς θέτει νέες βάσεις στις πολιτισμικές δραστηριότητες του τόπου όπως σεμινάρια και εκπαιδευτικά προγράμματα.

Καρναβάλια – Πησουπήδες – Αράκοι :

Γραπτές αναφορές σχετικά με τα έθιμα του Δωδεκαημέρου και της αποκριάς στην περιοχή του Μετσόβου:

1910, Φεβρουαρίου 10: «απόκριαι ξυραί και άνευ διασκεδαστικών χορών και μεταμφιέσεων» (Πλατάρης, 1972)

«1912, Ιανουαρίου 8: Τόσον κατά τας ημέρας των Χριστουγέννων όσον και κατά τας της Πρωτοχρονιάς, των Φώτων και του Αγίου Ιωάννου έγιναν αρκεταί μεταμφιέσεις» (Πλατάρης 1972)

«Τις μέρες των Χριστουγέννων και σήμερα ακόμη μασκαρεύονται τα παιδάκια στο Μέτσοβο τυλίγοντας το πρόσωπο και το κεφάλι τους μ' ένα μαύρο μαντήλι, την τσίπα ή βάφονται με φούμο ενώ την Πρωτοχρονιά μασκαρεύονται φορόντας δέρματα ζώων, γενειάδες από μαλλιά, προβάτων και κατσικιών, κρεμούν κουδούνια, κέρατα κριαριών, τράγων και βοδιών. Γενικά επικρατεί μία ζωομορφική αμφίεση στο πρωτοχρονιάτικο μασκάρωμα που θα πρέπει να συμβολίζει την επίκληση για αύξηση και πρόοδο των ζώων και των κοπαδιών κατά την ερχόμενη χρονιά και για πλούσια συγκομιδή των προϊόντων τους (μαλλιά, γάλατα, δέρματα κ.α.). Το μασκάρωμα θα συνεχιστεί την ημέρα των Φώτων και του Αγ. Ιωάννου αλλά είναι και πάλι σεμνόπρεπο, δίχως τις ζωομορφικές και διονυσιακές αυτές μεταμφιέσεις και τους χορούς.

Αυτό γίνεται σε όλα τα γύρω χωριά. Στη Μηλιά, την ημέρα του Αγίου Βασιλείου ντύνονται οι μεγάλοι – άντρες και γυναίκες – με ζωομορφικές μάσκες και κάνουν χορούς και γλέντια στο ύπαιθρο με διονυσιακό ενθουσιασμό και αστεία ξενέντροπα αλλά κανένας δεν τους παραξηγεί, γιατί όλα τα τα δικαιολογεί και τα καλύπτει το παλαιότατο αυτό έθιμο» (Πλατάρης, 1972)

Περισσότερα για το έθιμο : Τζαλονίκου, Μ., Παπακώστας, Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2005). *Αράπου: ένα έθιμο στη Μηλιά Μετσόβου*. Πρακτικά 13ου Διεθνές Συνεδρίου Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Κομοτηνή.

Βιβλιογραφία:

- Δασούλας, Φ. (2019). *ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ «ΧΩΡΑ ΜΕΤΖΟΒΟΥ» (18ος-19ος αι.)* Σταμούλη.
- Λουτζάκη, Ε.(1999).Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια: Θέατρο. Κινηματογράφος. Μουσική. Χορός τ. 28
- Ζώης, Δ. (2020). Τα κρουστά του Μετσόβου. Ο Μετσοβίτης μουσικός Σωτήρης Μπάος. ΕΚΠΑ, Αθήνα.
- Λαίτσος, Σ. Μέτσοβο. Από τη Ρωμαϊκή mansio στο βλάχικο “Αμίτζιου”. Υπό έκδοση στο: «Βυζαντινά Σύμμεικτα», ΙΒΕ-ΕΙΕ, Αθήνα.
- Λαμπρίδης, Ι.,(1993).«Μαλακασιακά», Ηπειρωτικά Μελετήματα 5 (1888), εν Αθήναις και εκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα, σελ. 36, 37.
- Πλατάρης Γ., (1982). Κώδικας Χώρας Μετσόβου των ετών 1708-1907, Αθήνα.
- Πυρρίδης, Α., (1923). Αισθητική της Πίνδου ήτοι η ευφροσύνη των ορέων. Τυπ. Μαντζεβελάκη. Εν Αθήναις.
- Σάρρος, Γ., Στράτης, Α.,(1997). Ιστορία της Κουτσούφλιανης (Παναγία Καλαμπάκας). Έκδοση «αδελφότητας Παναγίας» Αθήνα.
- Σκαφιδάς, Β.,(1962) «Ιστορία του Μετσόβου», Ηπειρωτική Εστία 11/117. σ. 318.
- Τζαλονίκου, Μ. (2004).Πτυχιακή εργασία: «Ο χορός στο Μέτσοβο μέσα από την εθιμοτυπική του διάσταση». Τρίκαλα
- Τζαλονίκου, Μ. Παπακώστας,Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2004). Ο χορός των κοριτσιών στο Μέτσοβο. Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- Τζαλονίκου, Μ., (2010) . Αράπου: ένα έθιμο στη Μηλιά Μετσόβου. Συνέδριο «Απανταχού Μηλιωτών». Μηλιά, Μετσόβου.
- Τζαλονίκου, Μ.,(2008). Μια ενδυματολογική προσέγγιση στο χορό των κοριτσιών στο Μέτσοβο.Συνέδριο «Γυναίκα και Παράδοση»,Καρδίτσα.
- Τζαλονίκου, Μ.,(2014). «Μετσοβίτικα»: μία ενδυματολογική προσέγγιση του Μετσόβου. Ημερίδα Πολιτιστικού Συλλόγου Περάματος Ιωαννίνων «το Σπήλαιο».
- Τζαλονίκου, Μ.Παπακώστας, Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2005). Αράπου: ένα έθιμο στη Μηλιά Μετσόβου. Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- Τρίτος. Μ., 1993. «Τα σωζόμενα φερμάνια των προνομίων του Μετσόβου», Πρακτικά Α΄ συνεδρίου Μετσοβίτικων σπουδών, Αθήνα, σελ. 411.

Σύντομο Βιογραφικό σημείωμα:

Η Μαριλένα Τζαλονίκου γεννήθηκε στα Ιωάννινα το 1983 και μεγάλωσε στο Μέτσοβο σε μία τυπική Μετσοβίτικη βλάχικη οικογένεια. Το 2000 σπούδασε στο Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και αποφοίτησε το 2004 με κύρια ειδικότητα στον Ελληνικό Παραδοσιακό Χορό στα πλαίσια της οποίας εκπόνησε την πτυχιακή της με τίτλο «*Ο χορός στο Μέτσοβο μέσα από την εθιμοτυπική του διάσταση*». Τα τελευταία χρόνια διδάσκει παραδοσιακό χορό σε συλλόγους του Δήμου Μετσόβου (Μέτσοβο, Μηλιά, Ανήλιο), περιοχή όπου επικεντρώνεται η έρευνά της, όπως επίσης και σε συλλόγους στην πόλη των Ιωαννίνω (Αδελφ. Μ. Περιστερίου «Λάκμος», Π.Σ. Μηλιωτών Ιωαννίνων, Π.Σ.«Πλάτανος», Π.Σ. Ροδοτοπίου, Π.Σ. Περάματος Ιωαννίνων «Το Σπήλαιο», Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων, Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών). Παράλληλα “δουλεύει” την διατριβή, του μεταπτυχιακού προγράμματος «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής» του Δ.Π.Θ. με τίτλο «*Η αξιολόγηση του παραδοσιακού χορού ως σοβαρή αναψυχή (serious leisure) και η επίδρασή της στην ικανοποίηση και την αφοσίωση των συμμετεχόντων*». Είναι διδάσκουσα στο μάθημα των «Ελληνικών Χορών» στην Ανώτερη Επαγγελματική σχολή “Αριστέα Λίτου” στα Ιωάννινα και δημιουργός του Βιωματικού Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Βασιλαρχόντισσα» που πραγματοποιείται στο Μέτσοβο. Παράλληλα έχει δουλέψει ως αναπληρώτρια Κ.Φ.Α. στην πρωτοβάθμια ιδιωτική και δημόσια εκπαίδευση. Πάντα, η ίδια συνδέει τον χορό με το λαογραφικό πλαίσιο από το οποίο αυτός εξαρτάται και αναδεικνύεται, γι’ αυτό και τα τελευταία χρόνια παρακολουθεί σεμινάρια λαογραφίας στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας των Ιωαννίνων, όπως επίσης έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα «Διαχείριση Πολιτιστικής Κληρονομιάς» στα πλαίσια του προγράμματος «Δια Βίου Μάθηση» του Υπουργείου Παιδείας, καθώς και συνέδρια και σεμινάρια που αφορούν στον χορό και στη λαογραφία.

Προφορικές ανακοινώσεις:

- Τζαλονίκου, Μ. Παπακώστας,Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2004). *Ο χορός των κοριτσιών στο Μέτσοβο*. Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- Τζαλονίκου, Μ.Παπακώστας, Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2005). *Αράπου: ένα έθιμο στη Μηλιά Μετσόβου*. Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Κομοτηνή.
- Τζαλονίκου, Μ.,(2008). *Μια ενδυματολογική προσέγγιση στο χορό των κοριτσιών στο Μέτσοβο*. Συνέδριο «Γυναίκα και Παράδοση»,Καρδίτσα.
- Τζαλονίκου, Μ., (2010) . *Αράπου: ένα έθιμο στη Μηλιά Μετσόβου*. Συνέδριο «Απανταχού Μηλιωτών». Μηλιά, Μετσόβου.
- Τζαλονίκου, Μ.,(2014). «*Μετσοβίτικα*» :*μία ενδυματολογική προσέγγιση του Μετσόβου*. Ημερίδα Πολιτιστικού Συλλόγου Περάματος Ιωαννίνων «το Σπήλαιο».
- Τζαλονικου, Μ., Τσίτσαρη, Ε., Τζέτζης Γ., Ματσούκα Ο. (2021). *Η αξιολόγηση του παραδοσιακού χορού ως σοβαρή αναψυχή (serious leisure) και η επίδρασή της στην ικανοποίηση και την αφοσίωση των συμμετεχόντων*. 29ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Κομοτηνή.

Αναρτημένες ανακοινώσεις συνεδρίων (poster):

Τζαλονίκου, Μ., Παπακώστας, Χ., Τσιανάκα, Ζ. (2004). *Η λαϊκή τέχνη στο Μέτσοβο: από τη χρήση στη διακόσμηση (poster)*. Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού,Κομοτηνή.

Ο Σύλλογος των «Εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών»

Ο σύλλογος των «Εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών» ιδρύθηκε το 1972, από Μετσοβίτες που χρόνια πριν είχαν εγκατασταθεί στην πόλη των Ιωαννίνων κυρίως για εμπορικές δραστηριότητες αλλά και για εύρεση εργασίας. Οι δραστηριότητες του συλλόγου περιέχονται σε οτιδήποτε αφορούν την πλούσια πολιτιστική παράδοση του Μετσόβου, την ιστορία του, και τη συμβολή των ευεργετών και των κατοίκων της, στην ανάπτυξη των γραμμάτων και των επιστημών τόσο στο Μέτσοβο όσο και στις πόλεις της Ελλάδος και του εξωτερικού που οι ίδιοι δραστηριοποιήθηκαν. Τα τελευταία χρόνια ο Σύλλογος των «Εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών» διοργανώνει ημερίδες και παρουσιάσεις βιβλίων που αφορούν το Μέτσοβο. Συχνά, κάνει περιηγήσεις θρησκευτικού χαρακτήρα σε μοναστήρια και εκκλησίες που συνδέονται ποικιλοτρόπως με την ιστορία του Μετσόβου. Κύρια δραστηριότητα του συλλόγου είναι ο ετήσιος χορός όπου όλοι οι εξ Ιωαννίνους Μετσοβίτες ανταμώνουν και γλεντούν με τοπικές κομπανίες όπου τα μέλη του συμβουλίου βραβεύουν τα παιδιά που άριστευσαν στις σπουδές τους. Η πιο πρόσφατη δραστηριότητα του συλλόγου είναι η πρόσφατη δημιουργία χορευτικών τμημάτων με κύριο στόχο τη διατήρηση της τοπικής συνείδησης των μελών τους αλλά και τη γνώση της χορευτικής και όχι μόνο παράδοσης του τόπου μας στις νέες γενιές που ακολουθούν. Τα μέλη του Συλλόγου όπως και οι Μετσοβίτες κάτοικοι των Ιωαννίνων έχουν άμεση αλληλεπίδραση με τη ζωή στο χωριό αφού εκεί ζουν μέλη της οικογένειάς τους και διατηρούν τα πατρικά ή και ιδιόκτητα σπίτια τους τα οποία φροντίζουν ως πρώτη και μόνιμη κατοικία. Οι Μετσοβίτες κάτοικοι των Ιωαννίνων παίρνουν μέρος στα εθιμικά δρώμενα του Μετσόβου και συμμετέχουν στα κοινά αποτελώντας μέρος της ζωής του.

